

Activiteitenplan soortenbescherming poelkikker, heikikker en bunzing i.k.v. Omgevingswet

Zonnepark op terrein voormalige rioolwaterzuivering, Aalst

, 20 november 2025

*sterke dijken
schoon water*

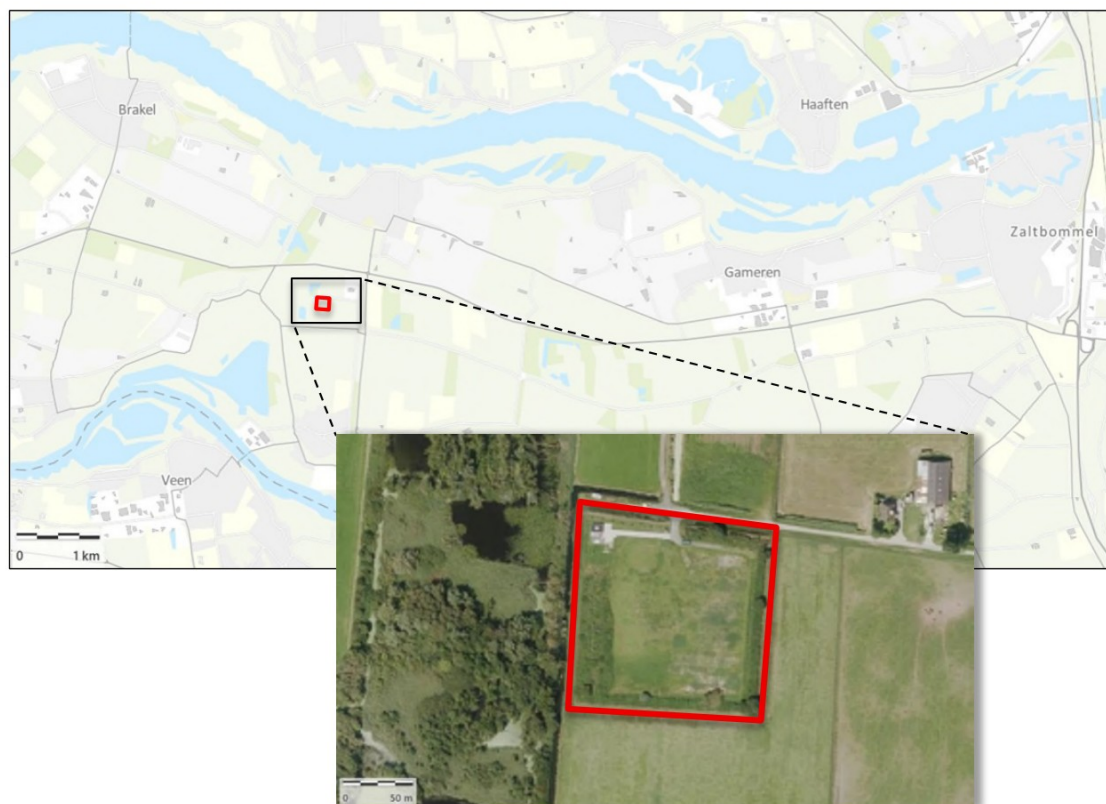
1. Inleiding

Waterschap Rivierenland (WSRL) is voornemens om in het kader van verduurzaming een zonnepark aan te leggen op het terrein van de voormalige rioolwaterzuivering te Aalst, gemeente Zaltbommel (figuur 1). Deze ingreep dient in overeenstemming met de Omgevingswet, onderdeel natuurbescherming, plaats te vinden. Er dient daarom van te voren gekeken te worden naar mogelijke negatieve effecten op beschermde soorten, Natura 2000-gebieden, houtopstanden en delen van het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

Een quickscan flora en fauna is hiervoor in 2021 door ATKB uitgevoerd. Vervolgens is in datzelfde jaar aanvullend onderzoek gedaan naar amfibieën, kleine marters en vleermuizen. Daarbij is de poelkikker aangetroffen in de sloot aan de noordzijde, buiten het terrein. Conclusie was dat het terrein daarom land- en winterhabitat van de poelkikker is.

In 2025 is door WSRL een update gedaan van deze quickscan van ATKB, inclusief een update van het nader onderzoek naar kleine marters. Daar kwam uit naar voren dat het niet uit te sluiten is dat de bunzing een verblijfplaats heeft in het gebied, in het omringende struweel. Er wordt verder vanuit gegaan dat poelkikker en heikikker gebruik maken van het terrein als overwinterings- en foerageergebied. Onderzoek naar beide kikkers is niet opnieuw uitgevoerd, omdat maatregelen sowieso getroffen worden, ongeacht de uitkomst. Vleermuizen kunnen worden uitgesloten omdat aanwezige gebouwen in de tussentijd zijn gesloopt en de enkele bomen niet geschikt zijn. Essentieel leefgebied of vliegroutes worden verder niet aangetast.

Onderhavige rapportage is een update van het activiteitenplan uit 2023 uitgevoerd door ATKB. Het beschrijft met name de mitigerende maatregelen die zullen worden genomen ten gunste van kleine marters (specifiek de bunzing), poelkikker en heikikker. Aantasting van het functionele leefgebied van deze soorten door de aanleg van de zonnepanelen kan namelijk niet worden uitgesloten.

Figuur 1. Ligging en luchtfoto van de omgeving van RWZI Aalst en het plangebied.

2. Plangebied

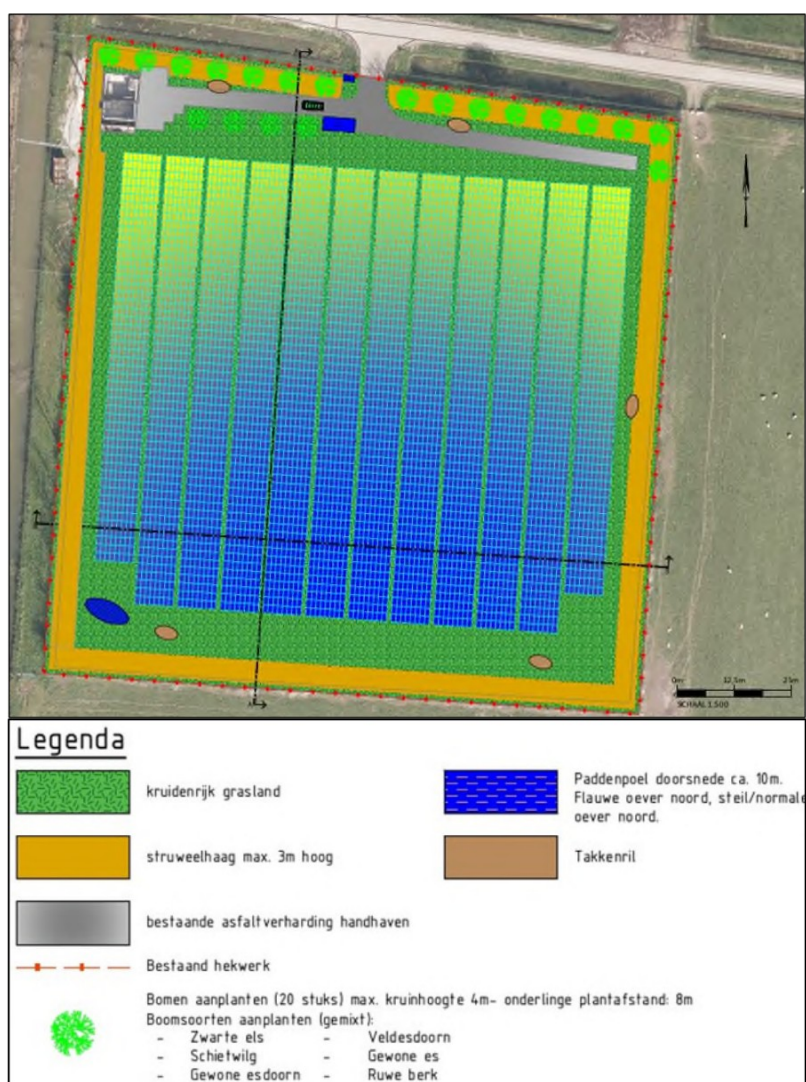
De locatie voor de geplande zonnepanelen betreft het terrein van de voormalige rioolwaterzuivering (RWZI) te Aalst, aan de weg de Schout. In 2025 was er geen sprake meer van gebouwen en constructies voor het functioneren van de rioolwaterzuivering aanwezig. De enige twee nog aanwezige gebouwtjes zijn een inkoopstation en een transformator. De ontmanteling van de RWZI vond plaats in 2022 en het huidige inkoopstation is gebouwd in 2020. Aan de noordzijde en westzijde van het terrein liggen, buiten het hekwerk, sloten. Om het terrein, op ca. een tot drie meter van het hekwerk staat met uitzondering van de noordwesthoek, een houtsingel met diverse soorten struiken en enkele loofbomen (vooral veldesdoorns). Het centrale deel is begroeid met kruidenrijke hoge grasvegetatie, voornamelijk gemaaid vanuit sinusbeheer.

Figuur 2. Indruk van het plangebied (juli 2025), linksboven transformator, rechtsboven het inkoopstation.

3. Werkzaamheden en planning

De werkzaamheden bestaan uit de aanleg van oost-westgerichte zonnepanelen op het terrein van de voormalige RWZI (fig. 3). Naast de plaatsing van de panelen, inclusief ondersteuning en bekabeling, zal er een struweelhaag aan de buitenrand tegen het hekwerk worden aangelegd en verder komen er takkenrillen en marterhopen, een poel en wordt er ruimte vrijgehouden voor kruidenrijk grasland. Tenslotte zullen er ca. 20 bomen worden gepoot. Bestaande volwassen bomen zullen grotendeels behouden blijven. De werkzaamheden worden naar huidige inzichten uitgevoerd in 2028.

Figuur 3. Ontwerptekening zonnepark Aalst (juli 2025), inclusief maatregelen ten gunste van poelkikker, heikikker en bunzing. De poel zal aan de noordkant worden aangelegd om te voorkomen dat deze in de schaduw ligt. Takkenrillen worden gecombineerd met takkenhopen, geschikt voor kleine marters.

4. Verbodsbepalingen

Voor poelkikker en zekerheidshalve (ondanks geen recent onderzoek of aantreffen in 2021) ook heikikker wordt aangenomen dat het terrein behoort tot het essentiële leefgebied, buiten de voortplantingstijd. Derhalve dient voor art. 11.46 lid 1a, 1b en 1d van de Omgevingswet een Omgevingsvergunning Flora en Fauna activiteit aangevraagd te worden.

- Lid 1a: het opzettelijk doden of vangen van betreffende kikkers;
- Lid 1b: het opzettelijk verstoren van betreffende kikkers;
- Lid 1d: het beschadigen of vernielen van vaste verblijfplaatsen of rustplaatsen van betreffende kikkers.

Voor de bunzing wordt op basis van recent onderzoek ook een Omgevingsvergunning Flora en Fauna activiteit aangevraagd voor artikel 11.54:

- Lid 1b: het opzettelijk beschadigen of vernielen van de vaste voortplantingsplaatsen, rustplaatsen of eieren.

Dit is inclusief functioneel leefgebied.

Dit activiteitenplan vormt de onderbouwing voor deze vergunningsaanvraag.

5. Maatregelen

Poelkikker en heikikker

- Het plangebied wordt aan de noordkant buiten de voortplantingsperiode van heikikker en poelkikker (tussen half oktober en half februari) afgezet met een amfibieënscherm. Door het scherm aan de terreinzijde ervan op diverse plaatsen te voorzien van een schuinoplopende hoop grond wordt ervoor gezorgd dat kikkers naar de voortplantingssloot kunnen, maar niet terug naar het RWZI terrein. Het scherm wordt langs de volledige noordrand van het plangebied aangebracht en tot 25m langs de oost- en westzijde (fig. 4). Ten minste 50 cm hoog. Ook wordt het minimaal 10 cm diep ingegraven. Het eenvoudigst is om dit scherm aan de buitenkant van het hekwerk vast te maken. Bij de inrit van het terrein wordt het scherm in het hek verwerkt of wordt een uitneembaar schermdeel geplaatst zodat er geen permanente opening is in de afzetting, maar verkeer het terrein wel op en af kan. Het amfibiescherm zal aanwezig blijven tot het eind van het werk. Aan de noordkant van de weg Schout en in het natuurgebied aan de westkant is ruim voldoende land- en overwinteringshabitat aanwezig voor tijdens het werk (najaar van 2028 en wellicht de winter). Na de winter van 2028/2029 is het terrein weer toegankelijk voor de kikkers en geeft het kruidenrijk grasland en het nieuwe struweel voldoende voedsel- en schuilgelegenheid.

Op deze manier wordt doding en verstoring van exemplaren die zich binnen het plangebied (landhabitat) bevinden zoveel mogelijk voorkomen. Voor de exemplaren die niet zelfstandig uit het plangebied kunnen en mogelijk gedood (en/of verstoord) worden bij de werkzaamheden, wordt een vergunning aangevraagd, evenals als voor het tijdelijk aantasten van het landhabitat.

Figuur 4. Locatie van het amfibiescherm.

- Middels enkele aanvullende locatie inspecties door een ecooloog, waarbij het plangebied aan de binnenzijde van het scherm wordt doorlopen, wordt gecontroleerd of er nog individuen aanwezig zijn aan de binnenzijde van het scherm.
- De gewenste periode om de werkzaamheden te starten is nadat de volwassen hei- en poelkikkers het terrein hebben verlaten, dus vanaf half juni. Een ecooloog voert voorafgaand aan de start van de werkzaamheden nog één inspectie op poel- en heikikkers uit en vangt ze weg, voordat de werkzaamheden starten.

- Maar er dient nog rekening gehouden te worden met andere relevante beschermde soorten: havik, bunzing, broedvogels. Start werk kan daarom vanaf 1 september.
- Er zal een struweelhaag met struiken en enkele hoge bomen rondom het gehele terrein worden gerealiseerd. Ook zullen tussen, onder en rond de zonnepanelen gras en kruiden worden ingezaaid. Zo blijft er land- en overwinteringsbiotoop behouden voor beide kikkersoorten en gaat het oppervlakte groen ten opzichte van de situatie ten tijde van de actieve RWZI er sterk op vooruit.
- Er zal een amfibiepoel met een doorsnede van ten minste 20 meter aan de noordzijde van het terrein worden aangelegd. Deze is het op de tekening van figuur 3 nog ingetekend aan de zuidzijde maar aan de noordzijde is beter vanwege het ontbreken van schaduw. Het beheer en onderhoud ervan zal worden aangepast zodat deze optimaal blijft voor zowel poel- als heikikker.

Bunzing

- Het plangebied kan essentieel zijn voor de waargenomen bunzing. Er zal daarom buiten de kwetsbare periode van de bunzing worden gewerkt/gekapt. Dat is buiten de periode 1 maart tot 1 september.
- Er zal gelegenheid tot verblijf- en rustplaats worden gecreëerd in de vorm van struweel, takkenrillen en marter-/takkenhopen.
- Er zal gelegenheid tot foerageren worden gecreëerd in de vorm van het kruidenrijke grasland, de amfibiepoel en het struweel.
- Er zal toegang worden gemaakt voor bunzing en andere kleine zoogdieren door gaten van ca. 40x40cm te maken in het omringende hekwerk.
- Er zal één richting op gewerkt bij kap van struiken.

6. Gunstige staat van instandhouding

In de Omgevingswet is opgenomen dat een vergunning enkel verleend wordt indien er geen afbreuk gedaan wordt aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan.

De volgende criteria zijn van belang bij het onderbouwen dat de staat van instandhouding niet in het geding is:

- De omvang van de populatie;
- De verspreiding van de populatie;
- Het leefgebied;
- Toekomstperspectief.

Bij het bepalen van de staat van instandhouding bepaalt de zeldzaamheid van de soort het schaalniveau. Voor de poelkikker, heikikker en bunzing worden zowel op landelijk als lokaal niveau een beschrijving gegeven.

Poelkikker: Omvang populatie en verspreiding

Het is onduidelijk hoe groot de populatie poelkikkers in Nederland is. De soort komt voor op de hoge zandgronden en laag dynamische plekken in het rivierengebied en is vrijwel overal ten oosten van de lijn Breda – Utrecht – Leeuwarden te vinden. In de omgeving van het plangebied is de soort bekend uit de uiterwaarden van de Waal, daar waar de afgedamde Maas aansluit op de Waal, circa 11 km ten westen van het plangebied. Omdat poelkikker moeilijk is te onderscheiden van de andere groene kikkers, wordt in het kennisdocument aangenomen dat de precieze verspreiding niet bekend is. Het is, gezien de verspreiding van de andere groene kikkers, aannemelijk dat de soort in meer poelen en watergangen langs de Waal voorkomt.

Het is niet te achterhalen hoe groot de populatie in de omgeving van Zuilichem is. Gezien er binnen het plangebied maar een enkel individu is aangetroffen en op basis van de verspreidingsgegevens weinig waarnemingen van de soort bekend zijn in de directe omgeving, is de te verwachten populatie relatief klein (niet meer dan enkele tientallen). Ook zijn tijdens het onderzoek in de nabije omgeving van het plangebied geen exemplaren van poelkikker waargenomen.

Poelkikker: Trend/toekomstperspectief

Sinds 1997 is de poelkikker opgenomen in het Netwerk Ecologische Monitoring. Uit deze gegevens blijkt dat aantallen poelkikkers sindsdien redelijk stabiel zijn en een licht positieve trend laten zien (RAVON, 2022). De bescherming van poelkikker en verbetering van de waterkwaliteit door de jaren heen speelt hier ook een rol in. Op basis van deze gegevens valt niet te verwachten dat de aantallen poelkikker in Nederland binnenkort significant achteruit zullen gaan.

Poelkikker: Conclusie gunstige staat van instandhouding

Het planvoornemen heeft betrekking op een zeer klein deel van de nationale en een klein deel van de lokale populatie poelkikker. Wel treedt tijdelijke verstoring op van landhabitat. Echter gezien de flexibiliteit van de soort en door de voorgenomen voorzorgsmaatregelen vormt dit geen belemmering.

Door het aanbieden van alternatief landhabitat tijdens de werkzaamheden, het behouden van het grootste deel van de bosschages en een toename van het leefgebied t.o.v. 2021 blijft tijdens de realisatiefase van het zonnepark en daarna voldoende landhabitat beschikbaar voor poelkikker. Het voortplantingswater wordt niet aangetast en zelfs uitgebreid. Zodoende is de gunstige staat van instandhouding van de poelkikker op geen enkel moment in het geding.

Heikikker: Omvang populatie en verspreiding

Het is onduidelijk hoe groot de populatie heikikkers in Nederland is. In Nederland komt de heikikker in alle provincies voor, met uitzondering van Flevoland. In het oosten liggen verspreidingskernen in Drenthe, Overijssel, Gelderland, Noord-Brabant en Limburg, in het midden in Utrecht en Zuid-Holland op de overgangen van klei naar veen. Hij komt in de zandgebieden plaatselijk in hoge dichtheden (koren van enkele honderden exemplaren) voor in vennen en hoogveen. In het laagveen, de veenweidegebieden en de komgronden zijn de koren vaak meer verspreid en de concentraties van heikikkers minder groot (koren van enkele exemplaren). In de Bommelerwaard is de heikikker van slechts enkele locaties bekend. Voornamelijk uit de Boezem van Brakel maar ook van natuurgebiedje de Woord, op enkele honderden meters ten oosten van het plangebied. Mogelijk komt de soort ook voor in een vergelijkbaar natuurgebiedje direct ten westen van het plangebied. Ten tijde van gericht onderzoek naar de soort op en rond het plangebied, is de heikikker niet aangetroffen (ATKB, 2021). Het gaat in de Bommelerwaard dan ook om een wijdverspreide populatie met over het algemeen lage aantallen, behalve rond Loevestein. Gezien er binnen het plangebied geen enkel individu is aangetroffen en op basis van de verspreidingsgegevens weinig waarnemingen van de soort bekend zijn in de directe omgeving, is de te verwachten populatie relatief klein (niet meer dan enkele tientallen).

Heikikker: Trend/toekomstperspectief

Sinds 1997 is de heikikker opgenomen in het Netwerk Ecologische Monitoring. Uit deze gegevens blijkt dat aantallen heikikkers sindsdien redelijk stabiel zijn (Ravon, 2022). De bescherming van poelkikker en verbetering van de waterkwaliteit door de jaren heen speelt hier ook een rol in. Op basis van deze gegevens valt niet te verwachten dat de aantallen heikikkers in Nederland binnenkort significant achteruit zullen gaan.

Heikikker: Conclusie gunstige staat van instandhouding

In 2021 is de heikikker niet aangetroffen in of rond het plangebied. Aangezien er geen update van dit onderzoek is gedaan maar er een kans is dat de soort voorkomt, wordt er wel rekening met deze soort gehouden en worden er maatregelen voor zowel heikikker als poelkikker genomen. Het planvoornemen heeft bij aanwezigheid betrekking op een zeer klein deel van de nationale en een klein deel van de lokale populatie heikikker. Wel treedt bij aanwezigheid tijdelijke verstoring op van landhabitat. Echter gezien de flexibiliteit van de soort en door de voorgenomen voorzorgsmaatregelen vormt dit geen belemmering.

Door het aanbieden van alternatief landhabitat tijdens de werkzaamheden, het behouden van het grootste deel van de bosschages en een toename van het leefgebied t.o.v. 2021, inclusief een nieuwe poel, blijft tijdens de realisatiefase van het zonnepark en daarna niet alleen voldoende landhabitat beschikbaar voor heikikker, maar ook een uitbreiding van het voortplantingshabitat. Zodoende is de gunstige staat van instandhouding van de heikikker op geen enkel moment in het geding.

Bunzing: Omvang populatie en verspreiding

Het is onduidelijk hoe groot de populatie bunzings in Nederland is. In Nederland komt de bunzing in alle provincies voor, met uitzondering van de Waddeneilanden. De soort prefereert halfopen landschappen met veel variatie, zoals bossen, weiden en agrarische gebieden, en heeft een voorkeur voor gebieden dicht bij water, hoewel hij ook in drogere gebieden en in de winter nabij boerderijen wordt aangetroffen. Over de gehele de Bommelerwaard wordt de bunzing in lage aantallen waargenomen. Mogelijk komt de soort ook voor in een het natte natuurgebiedje direct ten westen van het plangebied, gezien de waarneming van een dode bunzing door een muskusrattenvanger in dit gebied in 2023. Gezien de soort een predator is met een ruim territorium zal er sprake zijn van hooguit een mannetje en vrouwtje in/rond het plangebied.

Bunzing: Trend/toekomstperspectief

De totale populatie werd voor de Rode Lijst in 2020 geschat op ca. 10,000 individuen. Vanwege de verborgen levenswijze zijn maar beperkt gegevens beschikbaar over de trendontwikkeling. Veel waarnemingen van de bunzing betreffen verkeersslachtoffers. Maar bunzingen komen ook regelmatig in vangmiddelen voor muskusratten terecht of vallen ten prooi aan gif ter bestrijding van ratten en muizen. Gegevens uit het meetnet Dagactieve Zoogdieren wijzen op een achteruitgang sinds 1997. De trend over de laatste 12 jaar is onzeker. De bunzing heeft een matig ongunstige staat van Instandhouding en staat als kwetsbaar vermeld op de Rode Lijst Zoogdieren (Compendium voor de Leefomgeving, 2024).

Bunzing: Conclusie gunstige staat van instandhouding

In 2025 is de bunzing één maal gefotografeerd in het plangebied. Ondanks dat het hier waarschijnlijk om een passant gaat en niet zeker is dat deze kleine marter een verblijfplaats in het gebied heeft of in hoe verre dit plangebied essentieel is, zullen er maatregelen worden genomen voor elk onderdeel van de functionele leefomgeving. Het planvoornemen heeft bij aanwezigheid betrekking op een zeer klein deel van de nationale en een klein deel van de lokale populatie bunzing. Wel treedt bij aanwezigheid tijdelijke verstoring en aantasting op van het habitat. Echter gezien de flexibiliteit van de soort, het grote leefgebied en door de voorgenomen voorzorgsmaatregelen vormt dit geen belemmering. Door het aanwezig zijn van alternatief leefhabitat tijdens de werkzaamheden, het behouden van het grootste deel van de bosschages en een toename van geschikt leefgebied t.o.v. 2021, inclusief marterhopen, takkenrillen en een nieuwe poel, blijft tijdens de realisatiefase van het zonnepark en daarna niet alleen voldoende voedsel- en schuilhabitat beschikbaar voor de bunzing, maar ook een uitbreiding van het voortplantingshabitat. Zodoende is de gunstige staat van instandhouding van de bunzing op geen enkel moment in het geding.

7. Alternatieven

Locatie en inrichting

Alternatieve locaties zijn geen optie voor het planvoornemen. Het Waterschap Rivierenland (WSRL) is eigenaar van dit perceel. De percelen eromheen, die zeer matig geschikt zijn als landhabitat voor poelkikke, heikikker en bunzing, zijn akkers en weilanden van boeren uit de omgeving. Het WSRL heeft een opgave om in 2030 energieneutraal te worden. Dit wordt door WSRL ingevuld door de aanleg van zonneparken op eigen grond en voor eigen gebruik, de bouw van energiefabrieken en door innovaties/besparingen. Omdat alle potentiële gronden van WSRL benut worden in het kader van de energietransitie is het geen optie om deze ontwikkeling op een ander eigendom van WSRL te realiseren. In het WSRL-beleid is opgenomen dat de energie-opgave (het in 2030 energieneutraal worden) op eigen grond gerealiseerd moet worden. Het opkopen van een perceel om deze tot zonnepark te ontwikkelen is hierdoor geen optie. In de directe omgeving heeft het WSRL verder geen percelen in eigendom, waardoor een alternatieve locatie niet mogelijk is.

Het plangebied wordt ontwikkeld in het kader van de energietransitie. De locaties van WSRL zijn hiervoor ook opgenomen in de Regionale Energie Strategie van de regio Fruitdelta/Rivierenland 1.0 (RES 1.0) (RES-team FruitDelta Rivierenland, 2021). Het huidige voornemen zorgt voor een optimale opbrengst van het perceel.

Werkwijze en planning

Door de werkzaamheden uit te voeren met inachtneming van de mitigerende maatregelen worden negatieve effecten op poelkikker, heikikker en bunzing zoveel mogelijk voorkomen. De beste periode om de werkzaamheden uit te voeren is de actieve periode, omdat dan voorafgaand aan de werkzaamheden een tweetal extra inspecties door een ecooloog uitgevoerd kan worden, om onverhoopt achtergebleven exemplaren op te sporen. Verder zullen de werkzaamheden buiten de kwetsbare periode van broedvogels, havik en bunzing worden uitgevoerd, dus vanaf september. De amfibieschermen dienen echter voor half februari te zijn geplaatst, zodat vroege heikikkers niet terug kunnen keren naar het plangebied.

Het is verder niet mogelijk om de werkwijze aan te passen met hetzelfde resultaat. De werkwijze en planning zoals beschreven in hoofdstuk 5 zorgen juist voor de minste negatieve effecten op de soorten.

Conclusie alternatieven

De huidige planning en locatie bieden de beste uitkomst voor de poelkikker, heikikker en bunzing zowel op de lange als korte termijn. Er is geen andere, bevredigende oplossing met een beter resultaat voorhanden.

8. Wettelijke belangen

Wettelijk belang

De vergunning wordt aangevraagd onder het volgende belang:

- *Volksgezondheid of de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten.*

Specifiek hiervan het onderdeel “dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van voor het milieu gunstige effecten”.

Onderbouwing wettelijk belang

Het Waterschap Rivierenland (WSRL) heeft een opgave om in 2030 energieneutraal te worden. Om hieraan te kunnen voldoen, legt het WSRL zonneparken aan op eigen grond en voor eigen gebruik, bouwt het energiefabrieken en werkt het aan innovaties/besparingen. Het aan te leggen zonnepark is opgenomen in de RES 1.0 (RES-team FruitDelta Rivierenland, 2021), waardoor het bijdraagt aan de landelijke energietransitie en aan de opwekking van duurzame energie. Het ontwikkelen van een betrouwbaar groen energienetwerk is van belang voor zowel de samenleving als voor het milieu. Door de aanleg van meer zonneparken kan sneller worden afgestapt van energieopwekking middels fossiele brandstoffen. Bij deze manier van energieopwekking komt veel CO₂ vrij, wat een negatief effect heeft op het milieu en daarmee indirect op de flora en fauna. Daarnaast hebben het winnen van de brandstoffen en de uitstoot een negatief effect op de volksgezondheid, zoals het geval bij het winnen van gas in Groningen.

Daarnaast heeft Nederland de doelstelling om in 2030 minimaal 27% van onze energie op te wekken uit duurzame bronnen (Rijksoverheid, 2022). Dit is een onderdeel van het klimaatakkoord en de Europese regelgeving. De ontwikkeling van het zonnepark draagt bij aan deze doelstelling. Naar verwachting levert het zonnepark 1,75 MWh per jaar aan het stroomnet.

Literatuur / bronnen

- ATKB, 2021. Quicksan Wet natuurbescherming RWZI Aalst. In opdracht van Waterschap Rivierenland. Kenmerk 20210143/rap01 v2.
- ATKB, 2021. Ecologisch onderzoek vleermuizen RWZI Aalst. In opdracht van Waterschap Rivierenland. Kenmerk 20211091/rap02.
- ATKB, 2022. Nader onderzoek RWZI Aalst. In opdracht van Waterschap Rivierenland. Kenmerk 20220665.
- WSRL, 2025. Quicksan Flora en Fauna i.k.v. Omgevingsswet. Zonnepark op terrein voormalig rioolwaterzuivering Aalst.
- <https://www.ravon.nl/Soorten/Soortinformatie/poelkikker>
- <https://www.ravon.nl/Soorten/Soortinformatie/heikikker>
- <https://www.clo.nl/indicatoren/nl155504-zoogdieren-van-de-habitatrichtlijn-1992-2022#:~:text=Bunzing,op%20de%20Rode%20Lijst%20Zoogdieren.>